

А.В. Карасенко
Національний транспортний університет
Науковий керівник: канд.філол.наук,
доцент Г.С.Бабічева

Особливості перекладу безеквівалентної лексики в сучасному українському романі автора-білінгва

Феномен білінгвізму як наукова проблема почав формуватися наприкінці XIX сторіччя, але як соціальне явище він має глибинні коріння ще з античної культури. Отже, через таку поширеність цього феномену як соціального явища й спонукало його вивчення у просторі інших наук. Вивчення білінгвізму з точки зору мовознавства (а саме соціолінгвістики, лексикології, психолінгвістики та перекладознавства) було неминучим. На сьогодні проблема білінгвізму є дуже поширеною та невичерпаною. Незвичайно велику увагу цей феномен викликав ще у 40-ві роки двадцятого сторіччя, що було зумовлено не тільки прогресом в області лінгвістики та перекладознавства, а й за допомогою інших наук, таких як соціологія, психологія, етнографія. Також білінгвізм є предметом зацікавленості з точки зору теорії культурної та мовної інтеркомунікації різних країн та комунікації у цілому.

Незважаючи на велику кількість робіт, присвячених проблемам білінгвізму, питання про взаємодію білінгвізму з літературою та перекладознавством й досі залишаються не до кінця дослідженими. Багато вчених таких як: А.Мартине, В.Ю.Розенцвейг, У.Вайнрайх, Б.Гавранек, Э.Хауген, Е.М.Верещагін, Л.В.Щерба, Ю.А.Жлуктенко та інші працювали над визначенням поняття «білінгвізму» та вирішенням колу проблем, пов'язаних з ним.

Таким чином актуальність даного дослідження полягає: 1) білінгвізм як комунікативний феномен є широко розповсюдженим явищем, в науці про мову розглядалися різні характеристики білінгвізму, у той час як художній авторський білінгвізм у перекладознавстві є недостатньо вивченим феноменом; 2) вивчення проблем безеквівалентної лексики авторів-білінгвів та дослідження виняткового перекладацького бачення автора-білінгва ще не були предметом спеціального наукового аналізу в українській мові.

Метою нашого дослідження постає визначення та обґрунтування лінгвістичного статусу художнього авторського білінгвізму та визначення

основних проблем, пов'язаних з перекладацькою еквівалентністю білінгвальних лексичних одиниць.

Комунікативна діяльність у межах однієї мови називається монолінгвальною комунікацією. Водночас, комунікативний процес, який включає дві мови, називається білінгвальною комунікацією (білінгвізмом / двомовністю). Білінгвізм трактується як здатність до оперування кількома мовами. Білінгв – це людина, яка володіє як мінімум двома мовами. Нерідко зустрічається також багатомовність (або мультілінгвізм, полілінгвізм). Він буває двох видів – національний (вживання декількох мов у певній суспільній спільноті) та індивідуальний (вживання індивідом декількох мов, кожна з яких обирається відповідно до певної мовленнєвої ситуації). Наприклад, у Люксембурзі основна місцева мова – летцебургиш, а офіційними є французька та німецька. В Бельгії три державні мови – голандська, французька та німецька, в Нідерландах – англійська та німецька. Мешканці цих країн є білінгвами та полілінгвами[2: 10].

Незважаючи на великий інтерес сучасної лінгвістики до вивчення проблем білінгвізму, питання про взаємодію білінгвізму і літературної творчості так і залишилося не до кінця розкритим. Одна з причин такого висновку полягає у сумніві великої кількості вчених у можливості оволодіння людиною другою мовою в такий же ступені, щоб створити цінні в художньому розумінні твори.

Але чому переклад та його теоретичні аспекти розглядають поряд із білінгвізмом? Перш за все переклад є одним з різновидів мовних контактів. Перекладач є білінгвом за визначенням та, безумовно, від зазнає специфічного впливу обох мов, які використовує поперемінно індивід. Тим паче, безумовним є той факт, що вплив мови оригіналу та мови перекладу може бути виявлено у зв'язку з інтерференцією, яка трапляється у цьому конкретному випадку, через помилки та неточності перекладу, або через особливості лінгвістичної поведінки перекладача: схильності до неологізмів, тенденцією до запозичень, калькувань, цитат іншою мовою, збереженню в тексті перекладу неперекладених слів та виразів.

Крім того, існує думка, що стилі автора-білінгва в рамках однієї з обох мов значно різняться починаючи з відображення еквівалентної стилістичної забарвленості, закінчуючи адекватною інтерпретацією художніх образів та

зображення власної картини миру. Отже, індивідуальний стиль автора-білінгва зазнає змін, в залежності від того, до якої мови вдається письменник у конкретному випадку. Навіть якщо автор перекладає свій художній твір самостійно, його стиль змінює свої якісні характеристики, і це спричинено переключенням на іншу літературно-мовну традицію, що також впливає на конотації лексем окремих фрагментів тексту.

Розглянемо розв'язання проблеми перекладацької еквівалентності в сучасному українському романі автора-білінгва Марини Гримич "Second life". Роман «Second Life» був написаний у 2010 році Мариною Віллівною Гримич[6].

Роман «Second Life» розповідає захоплюючу історію 33-річного успішного чоловіка Артема – колишнього киянина та нинішнього менеджера в західній рекламно-інвестиційній кампанії. Його роздуми відносно патріотизму суттєво відрізняються від звичних нам стереотипів та зовсім не властиві миролюбній українській ментальності. Крім того, авторка висвітлює життя нових українських емігрантів паралельно з перебуванням героя роману у потойбічному світі, сьогодення пошуків національними спільнотами власної культурної ідентичності[5].

Отже, твір, а саме роман Марина Гримич «Second Life» був написаний та надрукований лише у листопаді 2010 року і є важливим літературним здобутком не тільки для України, а й для кожного бікультурного (мультикультурного читача), тому як у романі підіймаються питання про долю емігрантів, проблему патріотизму, національної належності та асиміляції, що на даний момент стає дедалі поришеним явищем, та є предметом дослідження не тільки перекладознавства та мовознавства у цілому, а й таких наук як соціології, психології, етнографії та культурології.

Особливу увагу у вивченні білінгвальної лексики в романі є те, що у тексті роману наявні певні білінгвальні одиниці особистого авторського трактування, яке ми можемо дослідити завдяки особистим авторським виноскам з поданим перекладом білінгвальних лексем. Тобто авторка-білінгв наголошує на використанні саме аутентичного варіанту, оскільки в семантиці вищезначених лексем закладено додаткові конотації, які неможливо відобразити українською мовою та, певним чином, можуть бути втрачені при перекладі.

На основі нашого дослідження роману М. Гримич «Second Life» ми маємо зазначити, що білінгвальна лексика роману є різноманітною та багатоплановою з точки зору лінгвістики та перекладознавства. У романі поряд із діючими особами персоніфікується й сам автор. Тобто цікаво те, що авторка наділяє героїв свого роману білінгвальною лексикою, таким чином роблячи їх також білінгвами. Також діалоги героїв у тексті роману наявні у великій кількості, що говорить про те, що головна ідея твору, інформація про характер героїв вкладені саме у їх мову, що відкриває читачу особисте бачення автора.

Особливу увагу у романі привертає повсякчасне ґрунтування фонетичної форми слів навмисної авторської транскрибації. Взагалі метод транскрибації є одним з найпоширеніших методів перекладу безеквівалентної лексики. У ході дослідження було знайдено також білінгвальні лексеми, які передавалися у тексті роману за допомогою транскрибації та були перекладені на українську у виносках.

Яскравим прикладом такого явища виступає слово *вотчувати*, яке, згідно з авторською ремаркою, утворилося від англійського дієслова *to watch*[1: 7]. Отже, ця лексема була вжита Серафимом та виступає авторським засобом відображення іронічного у мові одного з головних героїв роману під час його промови про людей, які були обмануті янголами заради сміху (*Тунель і світло – це наш ангельсько-архангельський прикол над «живими», своєрідні студентські бешкети: ми вживлюємо цю картину у мозок, а потім вотчуємо, як вони пафосно розповідають про неї іншим людям.*). У ремарці зазначено, що слово має гумористичний ефект «суржика», який побутує в українсько-північноамериканському середовищі і називається «half-напів».

На основі даного зауваження ми не тільки маємо шанс зрозуміти гумористичний відтінок, який намагався передати автор, а й безпосередньо переклад такого незвичайного, утвореного у білінгвальній атмосфері слова. На перший погляд можна вирішити, що слово *вотчувати* має значення *дивитися*. Але авторка у виносці авторка зауважує: *тут має значення «дивитись як кіно»*. Тобто це підтверджує, що ця лексема зазнає змін у своєму семантичному ряді, тобто значення цієї лексеми конкретизується, та у поданих контекстуальних рамках набуває саме запропонованого автором значення. Це трапилось тому, що українська лексема *дивитися* має більш широке значення і набуває конкретної

конотації лише у певному контексті: *дивитися у вікно, дивитися телевізор, дивитися на когось*, тощо. В англійській мові дієслово *to watch* має більш конкретні конотації: дивитися, спостерігати, слідкувати, стежити, доглядати[4]. З погляду таких розрізень у конотаціях обох лексем та контекстуального аспекту, можна прийти до висновків, що авторський еквівалент *дивитись як кіно* поданої білінгвальної лексеми є більш доречним та наближає переклад до адекватного.

Іншим, не менш цікавим прикладом транскрибованих білінгвальних одиниць, є дієслово *бравзерувати*[1: 21]. Як засвідчує авторська ремарка, воно утворилося від англійського дієслова *to browse*, яке має значення *переглядати*. На наш погляд, у даному випадку ця білінгвальна лексема має відношення до комп'ютерної термінології. Це може бути доведено контекстом: *...час від часу бравзеруємо базу даних і контролюємо її, щоб не було жодних ексцесів*. У комп'ютерній термінології існує поняття *браузер*, яке є запозиченням з англійської мови і означає програму для навігації та перегляду інтернет-сторінок [3]. Автор явно вкладає відтінок гумору, адже Серафим так просто каже про роботу у потойбічному світі як про рутинну працю в офісі. Але ця білінгвальна лексема набуває такого вигляду не тільки для відображення специфіки сленгу білінгвів та бікультурність героїв роману, а й з тих причин, що за допомогою мовних засобів лише одної з мов є неможливим відображення гумористичного відтінку за допомогою комп'ютерного терміну.

Ще одною білінгвальною лексемою, яка була транскрибована та адаптована на українську мову, виступає дієслово *трейдувати*, яке, як зазначено у виносці, має значення *торгувати на біржі*[1: 104]. Отже, ми знов стикаємося з невідповідностями у перекладі білінгвальної лексеми з точки зору зафіксованих еквівалентів та авторського перекладу. Крім того, особливість цієї білінгвальної лексеми полягає не тільки в тому, що вона була утворена від англійського дієслова *trade* (*ремесло, торгівля, торгувати*), а й у особистому втручанні автора в її інтерпретації. Ця білінгвальна лексема має спільні риси із запозиченим з англійської мови терміном *трейдинг*, яке має майже однакове із поданої лексемою значення. Але унікальність цього слова полягає у його морфологічній структурі. Тобто воно також адаптоване під морфологічні норми української мови і є новим та незнайомим для обох мов. Отже, у даному випадку важливо зазначити, що вище

вказані дієслова (*вотчувати, бравзерувати, трейдувати*) є білінгвальними одиницями саме за природою свого походження та за особистостями у своєму перекладі на українську мову.

Отже, при зіставленні англомовних одиниць у тексті роману з їхніми українськими еквівалентами, які запропонувала сама авторка, ми спробували відслідити механізм, за яким обиралися саме запропоновані еквіваленти та розібратися в особливостях розходжень у конотаціях обох мов однієї ж білінгвальної лексеми.

Феномен білінгвізму вивчається досить давно, але він є не до кінця вивченим феноменом, особливо у його практичному аспекті. Було встановлено, що він має тісний зв'язок не тільки із лінгвістикою та перекладознавством, але і викликає зацікавленість з боку соціології, психології, етнографії та навіть політології. Також ми визначили та обґрунтували лінгвістичний статус художнього авторського білінгвізму та визначили основні проблеми, пов'язані з перекладацькою еквівалентністю білінгвальних лексичних одиниць на прикладі роману Марини Гримич.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гримич М. Г 84 *Second life* (Друге життя): роман / М. Гримич. – К.: ПП «Дуліби», 2010. – 162 с.
2. Печко Н. М. Теорія і практика перекладу (англійська мова) : методичні рекомендації для підготовки до державного екзамену / Н. М. Печко.– Луцьк, 2013. – 95 с.
3. Ефремова Т. Ф. Современный толковый словарь русского языка: В 3 т. – М.: АСТ, Астрель, Харвест, 2006.
4. Лозовая Н.Е., Озерова Н.Г., Стоян Л.М. Русско-украинский словарь. – Киев, 2004. – с. 328.
5. Марина Гримич, *Second Life* [Електронний ресурс]/ Режим доступу: URL: <http://zn.ua/articles/61435> .
6. Марина Гримич. Коротка інформація про автора [Електронний ресурс]/ Режим доступу: URL: <http://bookland.net.ua/author/7318+Marina+Grimich.html>